

משיב הרוח ומוריד הגשם

אהרן ישעיה שכטר

א. ריטב"א (תענית ב.) למה נקרא משיב הרוח בשם "גבורות גשמים", וכתב, משום שמפתח של גשמים לא נמסרו בידי שליח כדברי ר' יוחנן, ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו בידי שליח, מפתח של גשמים, ומפתח של חיה, ומפתח של תחיית המתים וכו' וכו'. וקבעוהו בתחיית המתים, לפי ששקולה כתחיית המתים, שהוא ענין דומה לו, שהזרעים נקברים תחת הקרקע, וצומחים ע"י הגשמים, ויוצאים בכמה לבושיין. והוא ג"כ לראיה על תחיית המתים, וגם שבני אדם כשהגשמים נעצרים ומזונותיהם נמנעים, הם נחשבים למתים והקב"ה מחיה אותם ע"י הגשמים.

ב. פרשת תצוה - ופתחת עליו פתוחי חתם קודש לד'.

ג. ספר לב אליהו (דברים עמוד ר"ט) "והכלל תראה, שכל דבר הנצרך לקיום כל העולם, שם תראה סדר ודיוק גדול אשר תוכל לעשות חשבון במשטרו, מציאותו, ומהלכו, לזמנים ארוכים, ואף לדורות! ואם כן, נשאלת השאלה, הרי הגשמים והמטר זקוקים בני אדם להם מאד מאד, וכל החיים תלויים בהם, כי אילו היו הגשמים נעצרים שנה אחר שנה, היה נעשה רעב בעולם, וכל הברואים האנשים החיות הבהמות העופות השרצים והרמשים כל בעלי החיים היו פגרים מתים, ובטל ישובו של עולם! אם כן מה הטעם שבכל דבר אשר נצרך העולם בו ביותר, הנהיגו הקדוש ברוך הוא, בסדר ובמשטר ביותר, כמו שנתבאר למעלה ולא יארע בשום אופן על פי דרך הטבע שהשמש לא תזרח בבקר, או לא תשקע בערב, וכן הלבנה והכוכבים והמזלות בקביעותם, וכן בצמיחת הזריעה בארץ, לא תמצא שאם יעבדו בשדה כראוי וישקנה שתתקש ולא תוציא פירות, ואילו הגשמים אין אנו רואים בהם שום סדר?! יש שנה שחונה ויש שנה גשומה! וכן באותה שנה עצמה, לפעמים יורדים הגשמים ברביעה ראשונה, ולפעמים בשניה? ויש אשר מתאחרים הרבה יותר וכן להיפוך וגם בהפסקים שאינם תמידיים פעם הפסק גדול ופעם הפסק קטן וכו' וכו', ובחז"ל מצינו כמה פעמים שלא ירדו גשמים והתענו וכו', ומה טעם יש בזה שנשתנו הגשמים מכל סדר עולם הלא דבר הוא!?

אבל טעם הדבר הוא אדרבה, דוקא מפני שכל קיום העולם תלוי בירידת הגשמים, הניח הקב"ה דבר זה בלא סדר קבוע, כדי שיזכרו בני האדם ולא ישכחו, כי הכל תלוי ביד השם יתברך, ואם יעשו ישראל רצונו, יוריד להם מטר, ככתוב אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם, וממילא הארץ תתן את יבולה, שתוציא פירותיה כסדר וחק הבריאה. וכן כתוב דברים י"א והי' אם שמוע תשמעו אל מצוותי וגו', ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש וגו', וכן כתוב להיפך השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר וגו', וממילא הארץ לא תתן את יבולה כי הזריעה תשאר בבטן האדמה..."

משיב הרוח ומוריד הגשם

אהרן ישעיה שכטר

ד. גמ' ריש פ"ק דתענית, מאימתי מזכירין גבורות גשמים? רבי אליעזר אומר, מיר"ט הראשון של חג. רבי יהושע אומר, מיר"ט האחרון של חג. אמר לו רבי יהושע, הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג, למה הוא מזכיר...?

ה. משנה מס' סוכה (כח:) כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע, וביתו עראי, ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה, משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו.

ו. ש"ת נשמת חיים להגאון רבי חיים ברלין (סימן טט) ומצאתי בחידושי הריטב"א למסכת תענית במשנה קמייתא, וז"ל "אמר לו ר"י הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג, למה הוא מזכיר, מכאן משמע דעל כל החג קאמר ולא על לילה הראשון בלבד".

ונראה לענ"ד ליישב (בדעת הרמב"ם), דר' יהושע לדבריו של ר' אליעזר קאמר, דסבר ד"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה א' ביום וא' בלילה (סוכה כז.), וא"כ הרי כל ימי הסוכות כלילה הראשונה, מש"ה שפיר הקשה ר' יהושע לר' אליעזר, לדבריק, הלא אין הגשמים אלא סימן קללה בכל ימי החג וא"כ למה הוא מזכיר!?

אבל לפי מאי דקיי"ל דכל שבעת הימים אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל, שפיר כתב הרמב"ם ז"ל, דאך בתחלת הסוכות הוא רמז שאין הקב"ה מקבל מעשיהם ברצון ח"ו. אבל בכל ימי הסוכות שפיר לא הוי סימן קללה עכ"ד ר"ח ברלין. וע"ע שם בהמשך עוד מש"כ בזה.

וראה זה חדש מה שהביא בשו"ת ויחי יעקב בזה משמיה דהגר"ח ברלין... ובכ"ז לא נעלם ממנו שיישוב זה אינו אלא דוחק, דהא מ"מ יקשה הא אי אמר שלא אישן ג' ימים מלקין אותו וכו' שא"א לג"י בלא שינה, ושינה הא אסור חוץ לסוכה כל ימי החג אפי' לדידן! וא"כ אפי' לדידן נמי הוי כל ימי החג סי' קללה לגבי שינה! ותו תיקשי על ר"י דהוא ודאי לא ס"ל כר"א דחייב אדם לאכול י"ד סעודות בסוכה, וא"כ למה סובר דהזכרת גשם הוא מיר"ט האחרון של חג.

ז. ביאור הלכה (ד"ה לא יקדים) מסתפקנא אם התפללו מנין ותיקין בביהכנ"ס זה גופא, והכריזו משיב הרוח כנהוג, אם מועלת זה למנין שני שיהא מותר ליחיד להקדים... וכן ביום טוב ראשון של פסח שעדיין לא שמעו מש"ץ שפסק לומר משיב הרוח. אם באותו ביהכנ"ס התפללו מנין ראשון, וכבר פסק הש"ץ לומר משיב הרוח, האם מועיל שלא יצטרכו שוב לומר משיב הרוח, וצ"ע. ע"כ נראה שטוב להיזהר שלא לעשות מנין ראשון בביהכנ"ס ביום טוב ראשון של פסח.

ח. גמ' ברכות (נד.), על שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת, וחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה.